

kulturnih slučajnosti, nego se radi o samoj srži. Svako će doba i svaka će kultura razvijati svoje vlastite religiozne oblike ali religija kao takova ne propada s kulturama» (str. k70). To je onaj drugi vidik religije, sa stajališta svjetovnog nazora, koji P. Schebesta raspravlja u četvrtom dijelu svoje knjige »Religija i razvitak«, a zaključak ga konačno vodi do praobjave: »Također i tim neizravnim putem mogu se otkriti samo prvotne crte a ne podrijetlo religije u pravom smislu; jer kod svih današnjih primitivnih naroda nalazimo religiju uvijek kao postalu, nigdje se ne može promatrati kako je jedan prije areligiozni narod nenadano prihvatio religiju. Tako i sa stajališta povijesti religija ostaje barem otvorenim pitanje o jednoj praobjavi« (str. 233).

Zato konačno u kratkom petom dijelu raspravlja P. Schebesta pitanje: Da li je kršćanstvu potreban pramonoteizam kao dokaz istinitosti? »Ono je objavljena religija« (str. 239).

Ova Schebestina knjiga pored svoje pune objektivnosti pruža nam vrlo lijepu orijentaciju o suvremenom stanju povijesti religija.

Kad se ima na umu da je pisana pod vodstvom dugogodišnjeg iskusnog istraživača afričkih i azijskih Pigmejaca, tih sigurno najstarijih predstavnika ljudskoga roda, onda se u njezine zaključke može imati puno povjerenje. U tom pogledu lijepo djeluju i Schebestine originalne fotografije iz života njegovih Pigmejaca.

S. D.

SALOMON RENAK, Orfeus, opšta istorija religija (Svjetlost, Sarajevo, I, 1958, II i III, 1960, IV, 1961).

To je prijevod francuskog djela M. Salomona Reinacha, I izdanje 1909. Opaška našega uvodničara da »Orfeus«, uživa skoro nepodeljeno poverenje široke javnosti i u potvrdu toga, da je dosta samo letimično prelistati suvremene povijesti religija, nije baš uvjerljiva (str. 15). Naime, ako samo počnemo listati »najnoviju« literaturu iz povijesti religija kao što su na pr. »Die Religionen der Menschheit« od F. Heilera (1958), »Die Religionen der Völker« od Ringgren-Ströma (1959), »Traité d'Histoire des religions« od M. Eliade (1949), onda usta-

novljujemo da u popisu obilne literature nigdje ne nalazimo na ime S. Reinacha. Zanimljivo je da se istom uvodničaru ne svida Reinachova misao na završetku njegova uvoda o podrijetlu religije: »Ne samo da religije, koje sada dijele Evropu, imaju pred sobom neodređenu budućnost nego možemo biti sigurni da će se od njih uvijek nešto sačuvati zato što će uvijek u svijetu ostati misterija, zato što nauka neće nikada potpuno ispuniti svoj zadatak, zato što će ljudi uvijek unositi u život iluzije animizma naših predaka rasplajene, nizmjenice, bolom koji traži utjehu i osjećanjem naše slabosti, kao i uzbudljivim divljenjem ljepotama ili strahotama prirode« (I, 56).

Skoro polovica djela posvećena je kršćanstvu, što odaje pravu Reinachovu nakanu. To on sam priznaje na koncu svojega djela: »Vjersko obrazovanje koje postoji skoro svuda u Evropi ukinuto je u francuskim školama, školama 'bez Boga', kako ih nazivaju neprijatelji. No s druge strane, u ime neutralnosti škole, nastavnici su strogo zabranjeno da svojim učenicima govore o religiji. Ovo čutanje se može razumjeti u osnovnoj školi, gdje je dječji duh još nedovoljno obrađen da bi bio pristupačan za naučnu kulturu. No mladići, učenici koledža i liceja ne znaju ništa o Petoknjžju, Prorocima i Evandeljima, o podrijetlu i evoluciji dogmi, ako nisu u katehizmu naučili istorijske greške ili ništa bolje besmislice koje pružaju slobodni mislioci iz krčme... Sa ovom malom knjižicom, ja sam htio da pomognem nastavu jedne potrebne nauke« (IV, 157s). Za Reinacha religija nije ništa drugo nego skup tabua, a tabu je »nasljedstvo, koje je prešlo sa životinje na čovjeka« (I, 28). Drugi glavni faktor religije za Reinacha je animizam (I, 30).

Cim je to djelo u Francuskoj izašlo, J. Bricout je već slijedeće godine (1910) napisao knjižicu »L'Histoire des Religions et la Foi Chrétienne« kao odgovor Reinachu, i daje mu ovu opću karakteristiku: »Oeuvre pseudo-scientifique et malfaisante« (str. 122). Historičar pak M. Gabriel Monod predbacuje mu da je »zanemario duhovnu stranu« religije i da je »iskrivio činjenice« »u dijelu... koji se odnosi na kršćanstvo« (122). Ni M. Loisy nije manje strog prema Orfeusu. »S jednom takvom općom filozofijom«, piše on, »Orfeus — izbor toga naslova je već jedan znak (sveti tumač bogova) — nije mogao biti nego hladno iz-

laganje nauka svih podjednako nerazumnih, jedna kritika religija promatranih u njihovim pogreškama više nego u njihovom unutrašnjem životu i u doprinosu što su ih dale napretku čovječanstva... Jedan priručnik povijesti religija određen za školsku mladež tražio bi prije svega jednu razboritiju kritiku, manje obilnu u teorijama i sasvim osobnim pretpostavkama» (Bricout, n. dj., str. 122s).

S. D.

Dr JORDAN KUNIČIĆ, dominikanac Mladencima, II izd. — str. 75 (tiskom!) Samostan dominikanaca, Split.

Ima trenutaka u našem ljudskom životu, kada i najtvrđe srce postane meko, kad i duša najdublje ugrezla u tjelesno i zemaljsko, zaželi duhovne i nebeske hrane; trenutaka, kada se tvrdi oklop sebičnosti nekako smekša, gdje čovjek inače okorjeo i nepristupačan, širom otvara vrata svog srca da dobrohotno i zahvalno kao poučljivo dijete primi svaku dobru i pobudnu riječ, svaki plemeniti savjet. Takav privilegirani trenutak je bez sumnje za mladence (a i za njihovu rodbinu!) čas vjenčanja. »To raspoloženje mladenaca, tu pripravnost zemlje za sjeme riječi Božje treba bezuvjetno iskoristiti. Nikada se ne bi smjelo propustiti a da se mladencima ne reče nekoliko riječi o svetlosti vjenčanja«. (Iz predgovora I izd.: Nagovori mladencima.)

Bila je vrlo dobra zamisao da se pastoralnom kleru za tu prigodu pruži izbor kratkih prikladnih nagovora. Autoru ove zbirke od 21. nagovora, uvaženom i iskusnom našem moralisti o. Kuničiću to je izvrsno pošlo za rukom.

Nije lako o jednoj te istoj temi, za iste prilike, napisati dvadesetak, makar i kratkih nagovora, a da se ne ponavljaš, ne razvodniš, postaneš nezanimljiv i pomalo dosadan. O. Kuničiću je uspjelo tu opasnost potpuno prebroditi. On svoj predmet hvata pod uvijek novim vidicima; pristupa mu s uvijek novom svježinom. Bez ikakvog nepotrebnog uvoda, na jedan zoran i životu bliz način, on je od prve u srži samog problema. S kakvom zgodnom crticom, lijepom slikom, kratkom, jasnom i snažnom izrekom iz Sv. Pisma, narodne mudrosti ili iz vlastitog iskustva, njemu polazi za rukom, da odmah u početku mladence trgne iz

njihovih momentanih briga i privuče i zaokupi njihovu pažnju. I odsad ih više ne pušta. Govori im tako neposredno, s toliko razumijevanja, s toliko očinske dobrote, topline i simpatije; ostaje neprestano u tako živom dodiru s onim što časovito proživljavaju, i s onim što ih u neposrednoj budućnosti čeka, tako da su ti nagovori u punoj mjeri ono što treba da budu: u jednom velikom, sudbonosnom trenutku života pouka i savjet Isusovog svećenika, pravog i iskrenog prijatelja, izrečena od srca k srcu.

O. Kuničić iznenađuje dubinom i puninom misli. Te su misli izrečene kratko, jasno, sentenciozno. Nema u njima ništa nategnutog, traženog, u lošem smislu originalnog. U tom smislu bismo rekli da su posve obične, svakom pristupačne, za svakoga lako shvatljive. Pa, ipak, nose pečat originalnosti. Osjeća se da proizlaze iz njegovog vlastitog bogatog poznavanja života; plod osobnog i samostalnog razmišljanja, i velikim iskustvom stečene životne mudrosti. Kako npr. sažeto i snažno govori: »U čemu je poteškoća braka? — Ima ih više. Teško je upoznati i izabrati srodnu dušu. Teško je naći odgojenu, prikladnu narav. Teško je sebe svladati, zaniijekati svoje osobne prohtjeve. Teško je čuvati jedinstvo i slogu. Teško se boriti protiv monotonijske svakidašnjice. Teško je podnositi tuđe mane, a ne isticati svoje odlike. Teško je sebi dati krivo, a drugome pravo. Teško je ostati dosljedan i vjeran bračnomu drugu i u poteškoćama bolesti, u siromaštvu, u starosti, kada padnu razne nevolje na obitelj. Teško je odgajati djecu, otimati ih zlom uplivu okoline. Mnogo je toga teško.« (str. 26.)

Misao teče lagano i slobodno, bez neke ukrućene logike; ali tako da uvijek ostaje kod izabrane teme, te je unatoč kratkoći sa svih strana i solidno osvijetli. Uz Sv. Pismo autor spretno upotrebljava izreke, kojima upravo na tom području obiluje narodna mudrost; a zna se i s mnogo psihološkog uživljavanja pozvati na ono što u takvim momentima progovara glas zdrave ljudske prirode. Kako npr. lijepo i duboko govori o ozbiljnoj temi nerazrješivosti braka: »Jasno da je vaše raspoloženje različito od onoga kojim sklapate druge ugovore. Povrijedio bih dubinske osjećaje vašega srca, kad ne bih rekao da vi sklapate ovaj dragi ugovor uvjereni da ga sklapate do groba. Vi ste sada spremni zapечатiti tu svoju ljubav zadnjim dahom života. Nije to glas bolesne sentiment-